

e-ISSN: 2651-3595

kalemname

Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

7/14

ARALIK 2022

DergiPark
AKADEMİK

SÖBIAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

SIS
Scientific Indexing Services

EBSCOhost

**Academic
Resource
Index**
ResearchBib

e-ISSN: 2651-3595

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

Sayı/No:14

Aralık/December 2022

Dergi Eski Adı: Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi (KİİFAD)

(Eski ad altında yayımlanan sayılar: 2016, Cilt:1 Sayı:1-2; 2017, Cilt:2 Sayı:3-4; 2018, Cilt:3 Sayı:5)

Eski e-ISSN: 2547-9504

Previous Title: The Journal of Kırıkkale Islamic Sciences Faculty

(Year Range of Publication with Former Title: 2016-2018 Vol:1, No:1-Vol: 3, No:5)

Former e-ISSN: 2547-9504

Kapsam: Dinî Araştırmalar-Sosyal Bilimler

Scope: Religious Studies-Social Sciences

Periyot: Yılda 2 Sayı (Haziran & Aralık)

Period: Biannually (June& December)

Yayın Dili: Türkçe, İngilizce, Arapça, Almanca.

Publication Language: Turkish, English, Arabic, German.

Kalemlname, yılda iki sayı yayımlanan uluslararası bilimsel hakemli bir dergidir.

Kalemlname is an international peer-reviewed academic journal published twice a year.

Makaleler; İngilizce-Türkçe başlık, öz (en az 150 kelime), anahtar kelimeler (en az 5 kavram), İngilizce özet (en az 250 kelime) ve İSNAD atıf sistemine uygun olarak hazırlanan kaynakça içerir.

Articles contain an English-Turkish title, an abstract (at least 150 words), keywords (at least 5 concepts), a summary (at least 250 words), and a bibliography prepared with the ISNAD.

ARAP DİLİNDE NİDÂ ÜSLUBU ve KUR'AN'I KERİM'DEKİ KULLANIMLARI*

Mesut CEVHER

Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Temel İslam Bilimleri Bölümü

Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı.

Associate Professor, Kırıkkale University Faculty of Islamic Sciences

Department of Arabic Language and Rhetoric

Kırıkkale, Turkey.

mgouhar@yahoo.com

orcid.org/0000-0002-6050-0029

Emine Begüm GAZİOĞLU

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Bölümü

Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı.

Postgraduate Student, Kırıkkale University Institute of Social Sciences

Department of Arabic Language and Rhetoric

Kırıkkale, Turkey.

bgmgazioglu@gmail.com

orcid.org/0000-0001-8761-0108

Öz:

İnsanlık, yaradılış tarihinden bu yana uğruna inanacağı bir dine ihtiyaç duymuştur. Bu sebeple kimi zaman bütün ölçülerin bozuk olduğu batıl inançlara duçar olmuş, kimi zaman da hakkı kendine yol edinmiştir. Bir kısım eğri ve çarpık, akla ve mantığa uymayan taşlı ve niteliği değişmiş yolu seçse de hakkaniyet yolunu seçenlerin sayısı da azımsanmayacak kadar çoktur. Allah (c.c.) ile insan arasındaki haberleşmenin en temel ögesi, şüphesiz gönderilen kitaplar ve peygamberlerdir. Yaratıcı birtakım hitaplar kullanarak yaratılanlarla iletişim kurmaktadır. Bu hitaplar söz konusu muhatabın kimliğini ortaya çıkarma niteliğinde olup, çeşitlilik göstermektedir. Bu mesajların mahiyetini kavrayabilmek için tefsir ve hadis ilimlerinden faydalanmanın yanında Arapça kaidelerden de faydalanmak gerektiği su götürmez bir gerçektir. Çalışmamızda Arap dili gramer konularından biri olan nidâ üslûbu konu alındı. Kıymetli Arapça eserlerde de sıklıkla yer alan nidâ edatları incelenip, hazf konularına da değinildi. Münâdâ kavramı ve münâdâ ile ilgili konular yer aldı. Ayetlerde nidâ edatlarının farklılaşmasıyla doğabilecek kavram farklılığı da ele alındı.

* Doç. Dr. Mesut CEVHER danışmanlığında hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an-ı Kerim, Ayet, Nidâ, Münâdâ, Belagat.

THE NIDA STYLE IN THE ARABIC LANGUAGE and ITS USES in THE QUR'AN

Abstract:

Humanity has needed a religion to believe in since the creation sects. This has sometimes fallen into superstitions that have the dimensions of the times, and sometimes it has made a way for itself. Even if an environment chooses the path of crooked and distorted, stony and diversity that does not comply with reason and logic, the number of those who choose the path of justice is too large to be underestimated. They are predictions and prophets about the most basic criteria of the relationship between Allah (c.c.) and man. He communicates with the created through creative addresses. These addresses are of the nature of removing the addressee from the public, and are they faults in tafsir and ilmtekiri in order to understand their nature? In our study, the nid style, which is one of the grammars of the Arabic language, was taken as the subject. The nidâts, which are also frequently used in precious Arabic works, were examined and hedonistic performances were also mentioned. Topics related to munada were included. The different notion that may arise with the differentiation of the prepositions of shriek in the verses was also discussed.

Keywords: The Qur'an, Verse, Shout, Call, Rhetoric.

GİRİŞ

Bir şeyin olmasını talep etmek için kullanılan üslupların başında nidâ edatları gelir. Bu edatlar, sözcüklerin yetersiz kaldığı durumlarda devreye girer ve muhataba verilmek istenen mesajı tam anlamıyla iletir. Kur'an insana, insan ilişkilerine toplum ekolojisine ve çevre-insan ilişkilerine önem verir. Bunun için mü'minler, özellikle insanî özelliklere büyük önem veren Kur'an'ı kılavuz edinirler. Kur'an ve sünnet insana bazı özelliklerin bilgisizlikten kaynaklandığını¹, bahsi geçen kötü hasletlerin ise hakiki imana kavuştuktan sonra değişebileceğini söyler. Bu ikazlar içinse nida edatlarına sıklıkla yer verir. Yazı dilinde bu

---

¹ “Ebû Abdurrahman Abdullah İbn Mes'ûd (r.a) şöyle der: Rasûlullah (s.a.v.)'in gönderildiği kavim tarafından dövülüp yüzü kanlar içerisinde bırakılan bir taraftan yüzündeki kanı silen bir taraftan da: 'Ey Allah'ım kavmimi başla çünkü onlar bilmiyorlar.' diyen bir Peygamber'i (s.a.v.) anlatması hâlâ gözlerimin önündedir. (Buhâri, Enbiya 54; Müslim, Cihad 104)”, Riyazü's Sâlihîn, 31.

durum ünlem işareti kullanılarak telafi edilirken, dillerin çoğunda olduğu gibi Arap dilinde de sesle ifade için nidâ edatları kullanılır. Nidâ edatlarında, kullanım alanının çokluğu ve geriye kalan harflerin az ve sınırlı tasarrufu münasebetiyle en çok “يا” edatı kullanılır. Nidâ kelimesi, “أدعوا” çağırıyorum ifadesinin yerine kullanılır ve inşâ konuları içerisinde yer alır.² Nidâ edatlarının on iki adet mecaz anlamı ifade ettiği kaynaklarda yer almaktadır.³ Şimdi nidâ edatlarının yapısal özelliklerini inceleyelim.

1. Sarf ve Nahiv Bakımından Nidânın Tanımı

Emir ve nehyde en çok kullanılan kelimeler nidâ edatlarıdır. Örneğin: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ, يَا عِبَادِ فَاتَّقُوا (ez-Zümer, 39/16), يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا (Bakara 2/21) وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ (Meryem, 19/42) يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ (Nûr, 24/31) Bunun yanında istifhâm için de kullanılırlar. يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ (Tahrîm, 66/1). Görüldüğü gibi nidâ edatları konuşma esnasında çoğunlukla cümle başında kullanılır. İbnu'l-Cevzi (ö. 597/1201)'ye göre Kur'an'da on beş adet hitap şekli bulunur ve bunlardan “يا” şeklinde başlayanlar hususi,⁴ hususilik ifade eden umumi,⁵ umum ifade eden hususi,⁶ cinse, neve, bizzat isme,⁷ zem,⁸ liyâkat maksadıyla,⁹ ya da umumi bir kelime kullanarak bir kişiye hitap şeklinde çeşitlendirmiştir. Bazı ilim adamlarına göre ise; Kur'an'daki hitaplar üç kısma ayrılır ve şunlardır:

- A. Yalnızca Resûle yapılan hitap,
- B. Yalnızca Peygamber olmayanlara hitap,
- C. Hem Resûle hem de insanlara yapılan hitaptır.¹⁰

Nidâ edatları, nidâ edatı ve münâdâ olmak üzere iki ana unsurdan oluşmaktadır. Bu edatların sayısı hakkında beş, altı, yedi ve sekiz adet olması hususunda çeşitli ihtilaflar bulunsa da beş tane olarak sayılan edatlarda her alim hemfikirdir. Sîbeveyhi (ö. 180/796) bu edatları “أ، إ، هيا، أي” olarak kabul etmiş, “وا” edatını nidâ edatlarının dışında bırakmıştır.¹¹ Oysa İbn Akîl

²el-Hâfız Celâleddîn Abdurrahmân es-Suyûtî, *Şerh Ugûdü'l Cemân fi İlmi'lMeânî ve'l Beyân* (Lübân: Dâru'l Fıkr, 1939), 58.

³ Mustafa Kayapınar, “Belâgatta Nidâ Üslûbu”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15/2, (Aralık 2011), 159.

⁴ el-Mâide 5/67.

⁵ İsmail Paşa Muhammed Emîn Bin Selîm el-Bağdâdî, *İzahu'l Mekkûn Fi'z-Zeyli Âlâ Keşfuz-zZünûn* (Beyrut: Dâru'l et-Turâs el-Arabî, 2013), 351.

⁶ et-Talak 65/1.

⁷ el-Bakara 2/35.

⁸ et-Tahrîm 66/7.

⁹ el-Mâide 5/67.

¹⁰ Sâkıp Yıldız, Hüseyin Avni Çelik, *el İtkan Fi Ulûmi'l Kur'an* (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2002), 417.

¹¹ Mehmet, Yakışık, *Arap Dilinde Nidâ Edatları ve Münâdâ* (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler

(ö. 513/1119) “وا”yı da nidâ edatlarından saymaktadır.¹² Cürçânî ise Kur’an’da geçen nidâ edatlarının yedi amaçla geldiğini ifade eder. Bunlar: Medh (övme) (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ), tenbih (uyarı) (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا), zem (yerme) (يَا أَيُّهَا النَّاسُ), izâfe (bağlılık takısı) (يَعْبَادِي), nisbet (aitlik) (بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ), isim (يَا أَيُّهَا الْكَتَّابُ) ve tâyin (belirleme) (يَا أَيُّهَا الْبَرَّاهِيمُ) dir.¹³

Nidâ edatları yakındakiler, uzaktakiler ve her ikisi için de kullanılanlar olmak üzere üç kısma ayrılır. Bunlardan “أي ve أ” yakında bulunanlar için, “أيا ها أ” uzakta bulunanlar için, “يا” ise her ikisi için de kullanılır.¹⁴

1.1. Nidâ Edatları

Başlıca nidâ edatları أئى ، أئى ، أ ، أ ، هئيا ، أئيا ، ئيا ’dır. Bunların içerisinde “يا” edatı, Arap dilinde en sık kullanılan seslenme ifadesidir. Bunun dışında Kur’an’ı Kerim’de de yer alan tek nidâ edatı olma özelliğine sahiptir. Bu sebeple “nidâların annesi” lakabını almıştır.¹⁵ Daha önceden bu edatın hem yakındakiler hem de uzaktakiler için kullanıldığını dile getirmiştik. Ancak yakında bulunan bir zât için kullanıldığında ardından gelecek konuşma ciddi bir olayı vurgulamak maksadıyla olacaktır.¹⁶ A (ا) edatına baktığımızda ise el-Cevherî’nin, *es-Sihâh* isimli eserinde bu harfin bir uzatma harfi olduğundan, uzaktakine sesleme için kullanıldığını görürüz. Sibeveyhi gibi dilbilimciler ise bu harfi nidâ edatı olarak isimlendirmezler. “Eyyâ” olarak da bilinen heyâ (هيا) çoğunlukla uzaklık ifadesi için kullanılır. Va’ya (وا) gelince; yalnızca yas, ağıt için kullanılır.¹⁷ أئى ve أ ise yakına seslenmek içindir.¹⁸

1.2. Nidâ Edatının Hazfi

Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 7.

¹² Muhammed Muhiyiddin Abdulhamit, *Şerhu İbn Akil Alâ Elfiyyeti İbn Mâlik* (Kahire: Dâr İhyâit-Turâs, 1980), 3/344.

¹³ Abdilkâhir bin Abdirrahmân Muhammed el-Cürçânî eş-Şâfiî, *el-Avâmilü'l-Mie* (Beyrut: Dâru’l Minhâc, 2009), 105.

¹⁴ Sâmî Balvâir, *Üslûbun Nidâ ve Delâlethü fi’l Kur’an’ı Kerim* (Guelma: Yüksek Öğrenim ve Bilimsel Araştırma Üniversitesi, Edebiyat ve Dil Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 15.

¹⁵ Cafer, Zeyrekli, *Arap Dilinde Nidâ Edatı ve Kur’an’ı Kerim’deki Kullanımları* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 9.

¹⁶ Ebu’l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf I* çev. Muhammed Çoşkun, Ömer Çelik, Necdet Çağıl, Adil Bebek (İstanbul: Yazma Eserler, 2016), 256.

¹⁷ Ahmed Muhammed Fâris, *El-Nidâ fi’l Luğa ve’l Kur’an* (Beyrut: Dâru’l Fikr, 1989) 80.

¹⁸ Mustafa Kayapınar, “Belâgatta Nidâ Üslûbu”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15/2, (Aralık 2011), 160.

Hazf (حذف) kelimesi bir şeyi kısaltmak ve kesmek anlamlarına gelir.¹⁹ Her dilde olduğu gibi Arapçada da ses tonundan anlaşılması durumunda nidâ edatı hazfedilebilir.²⁰ Nidâ edatlarının hazfedilmesi bazen caiz bazense vaciptir.²¹

Vâcip Hâli: اللهم

Câiz Hâli: ²² وَأَعْرَضَ عَنْ هَذَا / “Ey Yûsuf! Sen bundan vazgeç.”

Bazı Kur’an ayetlerinde de mevcut olan hazfin bir örneği bazı âlimlere göre Zuhrûf 77. ayettir. ... وَتَادُوا يَا مَالِكُ / “Ey Mâlik diye seslendiler...” ayetinde “ey” ifadesi hazfedilmiştir. Kimi terhîm maksadıyla hazfedildiğini söylerken kimi alimler ise cehennem ehlinin takatinin kalmayışını sebep olarak göstermektedir.²³

Hazfin üç farklı çeşidini görmekteyiz.

1.2.1 Müfret Olan Münâdâ

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ أَرَزَرُ / “İbrahim babası Azer’e dedi ki:”²⁴

Yukarıdaki ayet hakkında çeşitli değerlendirmeler yapılsa da Râzi burada “yâ” ifadesi kullanılmasının kaba olacağı için hazfedildiğini ileri sürmüştür.

1.2.2. Müfred Olmayıp, Müfred Gibi Sayılan Münâdâ

سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيَّةَ النَّقْلَانِ / “Sizi de hesaba çekeceğiz, ey cinler ve insanlar!”²⁵

Yukarıdaki ayetin başına “يا” edatı أَيَّةَ ile gelmesi gerekirken hazfedilmiştir.²⁶

1.2.3. Münâdâ Muzaaf Olduğunda Yapılan Münâdâ

أَنْ أَدُوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ لِأَنَّكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ / “O, şöyle demişti: “Allah’ın kullarını (esaret altındaki İsrailoğulları’nı) bana teslim edin. Çünkü ben güvenilir bir peygamberim.”²⁷

Sözü geçen ayette şekil itibariyle “يا الله” olması gerekirken, nidâ edatı muzaaf olarak hazfedilmiştir.

¹⁹ Mecmuâ el-Lugati el-Arabî, El-Mu’cem el- Vasît (Kahire: Mektebetu’s-Şurûk ed-Devliyye, 2004), 161.

²⁰ Ye’îş b. Alî b. Ye’îş b. Mûsalî, Şerhu’l Mufasssal I (Beyrut: Dâru’l Kutub el- İlmiyye, 1245), 361.

²¹ Curcânî, el-Avâmilü’l-Mie, 106.

²² el-Yusuf 12/29.

²³ İmam Celâleddîn es-Suyûtî, el-İtkân fi Ülümi’l Kur’an, çev. Sâkıp Yıldız, Hüseyin Avni Çelik (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 1987), 162.

²⁴ el-En’am 6/74.

²⁵ er-Rahmân 55/31.

²⁶ er-Rahmân 55/31.

²⁷ ed-Duhân 44/18.

1.3. Nidâ Edatlarının Hazfedilmediği Alanlar

1.3.1. Nekre-i Maksûde:

Arapçada herhangi bir zât için kullanılan nidâ türüdür. Nekre-den kasıt münâdânın bilinmemesidir. Nekre olmakla beraber ismi söylenmeksizin bizzat karşısındaki belli kişilere hitap ediyorsa bu nekre-i maksûdedir ve hazfedilemez. Ancak münâdâ oluşu ve merfu ile tamamlanması onu marife formuna getirir.

1.3.2. Nekre-i Ğayri Maksûde:

Nekre-i maksûdenin aksine münâda kesin olarak bilinmez ve nidâ bir kişiyi kastetmeden kullanılır.

1.3.3. İşaret İsimleri:

İşâret etmek, el ile tayin etmek anlamı taşımaktadır.²⁸Dolayısıyla işaret isimleri belirginlik takısı (ل) almış olarak kabul görür. Ayetlerin nazil olduğu dönemde muhatapların belirli oluşu anlamı ve kavrayışı kolaylaştırmıştır.²⁹ / قَالَوا إِنَّ هَذَا لَسَاحِرَانِ / “Dediler ki bu ikisi sihribazdır.” ayetinde kullanılan işaret ismi hazfedilmemiş, tam karşılığı ile gelmiştir.

1.3.4. Münâda Muhatap Zamiri Alıyorsa:

Her dilde anlatımda kısaltma yapmak için çeşitli yöntemlere başvurulur. İsmi yerine geçen zamir de bu sebeple hâsıl olmuştur. Zamirler mârife ve mebnîdirler. Cümle içerisinden çıkarıldıklarında anlamda bozulma meydana gelir. “يا أنت صديقي المفضل” Bu cümleden zamir olan “انت”yi çıkardığımızda muhatap belli olmadığından anlatım kapalı olacaktır.

1.3.5. Taaccüb:

Hayret veren bir olay karşısında verilen doğal tepkiye taaccüb denir. ما أَفْقَلَهُ ve أَفْعَلُ بِهِ / “Kahrolası insan! Ne inkârcıdır.”³⁰

1.3.6. Nudbe:

Birinin yasını tutup, ölen zâtın güzelliklerinden bahsetmek anlamına gelmektedir.³¹

! / وارأسِي / “Vah başım!”

1.3.7. İstiğâse:

²⁸ Mecmuâ el-Lugati el-Arabî, *el-Mu'cem el- Vasit*, 19.

²⁹ el-Hûd 11/77.

³⁰ el-Abese 80/17.

³¹ Ebü'l Fazl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânu'l 'Arab* (Beirut: Sader Basım ve Yayınevi, 1997), 4380.

“Bir yardım çağrısı” olarak nitelendirilebilir. Nidâ edatlarından yalnızca “ya” ile kullanılır. يَا لِّلْكَرِيمِ الْمُحْتَاجِينَ / “Ey muhtaçlara cömert olan!”

2. Münâdâ

“ادعو”nun yerine geçecek yardımcı edatlarla, seslenene yüzünü çevirmek, dinlemek ve dikkatini çekmek için yapılır.³² Nidâ üslûbunun oluşabilmesi için nidâ harfi ve münâdâ gereklidir. قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ / “De ki: ‘Ey kitap ehli.’”³³

2.1. Münâdânın Hazfi

Hazfin gerçekleşmesiyle cümle içerisindeki anlamda da değişimler meydana gelir. قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ / “Yazıklar olsun bize!” dediler, “Gerçekten biz azmış ve sapmıştık.”³⁴ Ayette “ya” edatından sonra bir şahıs getirilmemiş ve ayet nidâdan çok kendi kendine hayıflanma manası taşır olmuştur.

2.2. Münâdâyı Kapsayan Konular

2.2.1. Nudbe:

Lügavi olarak birinin yasını tutup, ölen zatın güzelliklerinden bahsetmek anlamına gelmektedir.³⁵ Çoğunlukla “وا” veya “يا” harfi ile kullanılır.

2.2.2. Mendûb:

Ekseriyetle “وا” edatıyla karşımıza çıkar. Türkçedeki “Vah” ünlemine denktir. وَ يَا يُوسُفُ / “Vah Yûsuf!”

2.2.3. İstiğâse:

Bir nevî yardım çağrısıdır. يَا لِّلْمُدْرَسِ لِّلطَّالِبِ ! / “Ey öğretmen, öğrencinin yardımına koş!”

2.2.3.1. Müsteğâs Bih:

Yardım talep eden için kullanılır. يَا لِّكَ لِي / “Ey sen! Bana yardım et.”

2.2.3.2. Müsteğâs Leh:

Kendisi için yardım talep edilene denir. يَا عَلِيَّ مِنْ كَافِرٍ لَا يَخَافُ اللَّهَ / “Ya Ali! Allah’tan korkmayana karşı bana yardım et.”

³²Ebü’l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid eş-Şerif el-Cürcânî el-Hanefî, *Kitâbu’t-Tarîfât* (İstanbul: Ahmet Kâmil, 1327), 161.

³³ el-Âl-i İmrân 3/64.

³⁴ el-Kalem 68/31.

³⁵ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, 4380.

2.2.4. Terhîm:

Kelimenin sonunda bulunan bir ya da iki harfin hazfi ile karşımıza çıkar. ! يا جعف ! يا جعفر ! / “Ey Câfer!”

3. Kur’an’ı Kerim’de Nidâ Edatlarının Morfoloji-Delâlet İlişkisi

Kur’an, üslubunu, muhatabının algısına ve seviyesine göre belirler. Öyle ki, konuşmacı konuşulanın anlayamayacağı bir üslup kullansa hem sıkıcı bir hâl alır hem de kapasitenin çok üstünde olduğu için anlayamamasına bahane üretmek kolaylaşır. Bu sebeple yaratıcı her peygambere mesajını kendi diliyle iletmiştir. Kur’an’da da bunu açıkça dile getirmektedir.³⁶ Kur’an bazen peygamberlerin isimleriyle, bazen topluluk, bazen de sıfatlarla nidâda bulunur. Kur’an’ın bu hitaplarıyla anlaşılıyor ki nidâ edatı, müstakil bir ifade olmamakla beraber açıkça bir uyarı ve muhataplarını zorlu güne hazırlayacak emir, yasak ve bunun yanında da ahlaki değerleri zirveye taşıyacak tavsiyelerden oluşmaktadır. Peki Kur’an’da nidâ için ‘ya’ edatı yerine farklı bir ilgeç kullanılsaydı anlamda ne tür farklılıklar meydana gelirdi?³⁷ يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤْنَ / “O kullara yazıklar olsun! Kendilerine bir peygamber gelmeye görsün, onu mutlaka alaya alırlardı.” Ayette kullanılan “يَا” edatı yerine “أَي-أ” kullanılmış olsa idi, “Yazık o kullara” diye hitap ettiği imani ahlaksızlıkla sentezlenmiş topluluk, hâşâ kendisine yakîn olacaktı. Fakat elbette Allah’ı ve dinini reddetmiş kimselere yakınlık söz konusu bile olamaz. Ayetin muhteşem içeriği aklını kullananlar için nihayet bir delildir.

SONUÇ

Kur’an hem manevi hem de sosyolojik bir kitaptır. Nitekim ahlak üzerine gelen yönlendirmeler hem toplum düzeni için organize bir nitelik taşır hem de aksi yöndeki gidişatın nihai sonuçlarını bildirir. “Ey inananlar” hitabından sonra çoğunlukla menfi bir içerikle geldiği görülmüştür. Yaratıcı, bu tarz ayetlerle müminleri yüceltmektedir. Arapçada nidâ edatlarının farklı sebeplerle kullanıldığı ancak, yalnızca “يَا” edatının Kur’an’da yer aldığı tespit edilmiştir. Nidâ edatları nekre-i maksûde, nekre-i ğayri maksûde, işaret ismi, taaccüb, istiğâse, nudbe olduklarında ve münâdâ muhatap zamiri alıyorsa hazfedilmemiştir. Münâdâ kişinin dikkatini celbetmek maksadıyla yapılmış ve bir kişiye seslenme anlamına gelmiştir. Çalışmamızda

³⁶ el-İbrâhîm 4/14.

³⁷ el-Yâsîn 36/30.

münâdâ hazfedildiğinde anlam değişikliğine uğradığı da tespit edilmiştir. Son olarak nidâ edatı değiştirilseydi anlamda nasıl bir değişik olurdu gözlemlendi.

KAYNAKÇA

- Abdulhamit, Muhammed Muhiyiddin. *Şerhu İbn Akîl Alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*. Kahire: Dâr İhyâit-Turâs, 1980.
- Balvâir, Sâmî. *Üslûbun Nidâ ve Delâletehû fi'l Kur'an'ı Kerîm*. Guelma: Yüksek Öğrenim ve Bilimsel Araştırma Üniversitesi, Edebiyat ve Dil Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Celâleddîn, es-Suyûtî, el-Hâfız Abdurrahmân. *el-İtkân fi Ulûmi'l Kur'an*. Çev. Sâkıp Yıldız, Hüseyin Avni Çelik. İstanbul: Hikmet Neşriyât, 1987.
- Celâleddîn, es-Suyûtî, el-Hâfız Abdurrahmân. *Şerh Ugûdü'l Cemân fi İlmi'lMeânî ve'l Beyân*. Lübnân: Dâru'l Fikr, 1939.
- Fâris, Ahmed Muhammed. *el-Nidâ fi'l Luğa ve'l Kur'an*. Beyrut: Dâru'l Fikr, 1989.
- Hârizmî, ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. *el-Keşşâf I*. Çev. Muhammed Çoşkun, Ömer Çelik, Necdet Çağır, Adil Bebek. İstanbul: Yazma Eserler, 2016.
- İbn Manzûr, Ebü'l Fazl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrerem. *Lisânu'l 'Arab*. Beyrut: Sader Basım ve Yayınevi, 1997.
- İbn Ye'îş, b. Alî b. Ye'îş b. Mûsalî. *Şerhu'l Mufasssal I*. Beyrut: Dâru'l Kutub El- İlmiyye, 1245.
- Kayapınar, Mustafa. "Belâgatta Nidâ Üslûbu", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15/2, (Aralık 2011), 159.
- Mecmuâ el-Lugati el-Arabî. *el-Mu'cem El- Vasît*. Kahire: Mektebetu'ş-Şurûk Ed-Devliyye, 2004.
- Paşa, İsmail Muhammed Emîn Bin Selîm el-Bağdâdî. *İzahu'l Mekkûn Fi'z-Zeylî Âlâ Keşfuz-Zünûn*. Beyrut: Dâru'l Et-Turâs el-Arabî, 2013.
- Şâfiî, el-Curcânî, Abdilkâhir bin Abdirrahmân Muhammed. *El-'Avâmilü'l-Mie*. Beyrut: Dâru'l Minhâc, 2009.
- Şerîf, el-Cürçânî Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid. *Kitâbu't-Tarîfât*. İstanbul: Ahmet Kâmil, 1327.
- Yakışık, Mehmet. *Arap Dilinde Nidâ Edatları ve Münâdâ*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Yıldız, Sâkıp-Çelik, Hüseyin Avni. *el İtkan Fî Ulûmi'l Kur'an*. İstanbul: Hikmet Neşriyât, 2002.
- Zeyrekli, Cafer. *Arap Dilinde Nidâ Edatı ve Kur'an'ı Kerîm'deki Kullanımları*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.